ष्विन्द्रियाणां उपरमेऽपशान्तिः तत् सुखं या कौस्याद्-
नुपशान्तिस्तद् दुःखम् । न चेन्द्रियाणां भोगाभ्यासेन
वैतृष्ण्यं कर्तुं शक्यं कस्माद् यतो भोगाभ्यास-
मनुविवर्द्धन्ते रागाः कौशलानि चेन्द्रियाणामिति
तस्मादनुपायः सुखस्य भोगाभ्यास इति स खल्वयं
दृष्टिकविषमीत इवाशीविषेण दष्टो यः सुखार्थी विष-
यानानुवासितो मन्यते दुःखपङ्के मग्न इति । एवा
परिणामदुःखता नाम प्रतिकूला सुखावस्थायामपि यो-
गिनमेव क्लिश्नाति । अथ का तापदुःखता सर्वस्य हे-
यानुविद्धयेतनाचेतनसाधनाधीनस्तापानुभव इति । त-
त्रास्ति द्वेषजः कर्माशयः सुखसाधनानि च प्रार्थ-
यानः कायेन वाचा मनसा च परिस्पन्दते ततः पर-
मनुगृह्णात्युपहन्ति चेति परानुग्रहपीडाभ्यां धर्मा-
धर्मानुपचिनोति स कर्माशयो लोभाभ्योऽन्य भवती-
त्येषा तापदुःखतोच्यते । का पुनः संस्कारदुःखता ।
सुखानुभवात् सुखसंस्काराशयो दुःखानुभवादपि दुःख-
संस्काराशय इति एवं कर्मभ्यो विपाकेऽनुभूयमाने सुखे
दुःखे वा पुनः कर्माशयप्रचय इति एवमिदमनादिदुःख-
स्रोतोविप्रसृतं योगिनमेव प्रतिकूलत्वात्कत्वाद्वेजयति
कस्मात् अक्षिपत्रकल्पो हि विदानिति यथोर्णातन्तु-
रक्षिपत्रे न्यस्तः सर्वेण दुःखयति नान्येषु गात्राव-
यवेषु एवमेतानि दुःखानि अक्षिपत्रकल्पं योगिन-
मेव क्लिश्नन्ति नेतरम् इतरन्तु स्वकर्मोपहृतं दुःखसुपा-
त्तसुपात्तं त्यजन्तं त्यक्तं त्यक्तसुपादत्तमसु अनादिवा-
सनाविचित्रया चित्तवृत्त्या समन्ततोऽनुविद्धमिवाविद्-
यया कृतस्य एवाहङ्कारममकारोत्पादितं जातं
जातं बाह्याध्यात्मिकोभयनिमित्ताश्चित्तोपतापा अनु-
शेरते तदेवमनादिदुःखस्रोतसा व्यूह्यमानमात्मानं
भूतग्रामञ्च दृष्ट्वा योगी सर्वदुःखक्षयकारिणं सम्यग्दर्शनं
शरणं प्रपद्यत इति गुणवृत्तिविरोधाच्च दुःखमेव
सर्वं विवेकिनः । प्रख्याप्रवृत्तिस्थितिरूपा बुद्धिगुणाः
परस्परानुपकृतन्त्रीभूताः शान्तं घोरं मूढं वा प्रत्ययं
त्रिगुणमेव प्रारभन्ते चलञ्च गुणवृत्तमिति क्षिप्तपरि-
णामि चित्तसत्त्वरूपातिशयाद्वृत्त्यतिशयाच्च परस्परेण
विरुध्यन्ते सामान्यानि तु अतिशयैः सह प्रवर्त्तन्ते एवं
जेते पुनः इतरेतराश्रयेणोपार्जितसुखदुःखमोहप्रत्यया
इति सर्वं सर्वरूपा भवन्ति गुणप्रधानभावकृतस्तेषु
विशेष इति तस्मात् दुःखमेव सर्वं विवेकिनः या० ।

"तच्च सुखं नित्यं जन्यञ्चेति वेदान्तिनः । तत्र विषय-
संपर्कात् वैषयिकं सुखं जन्यम्, ब्रह्मस्वरूपं सुखं नित्यमिति
तदेतन्मतं सङ्क्षिप्तादे मन्यिकता निराकृतम् यथा
"न च नित्यसुखाभिव्यक्तिर्मुक्तिः । या हि न नित्या
मुक्तशरीरिणोरविशेषापातात् नोत्पाद्या तद्धेतुशरी-
राद्यभावात् ज्ञानमात्रे सुखमात्रे वा तद्धेतुत्वावधा-
रणात् निःसंसारदशायां तद्धेतुसामान्ये बाधकाभा-
वात् । अतएव सर्गादौ शरीरकल्पना । किं वा तच्छ-
नकं न तावदात्ममनःसंयोगः तस्यादृष्टादिनिरपेक्षस्यांजन-
कत्वात् विषयमात्रापेक्षये तु संसारदशायामपि तद-
भिव्यक्तिप्रसङ्गः नापि योगजोधर्मः सहकारी तस्योत्पन्न-
भावत्वेन विनाशित्वेऽपरत्र निवृत्त्यापत्तेः न च तच्छ-
न्याभिव्यक्तिरनन्ता तस्या अपि तत एव नाशात् । अथ
तत्त्वज्ञानात् सर्वासनमिथ्याज्ञानमाये दोषाभावेन प्रवृ-
त्त्याद्यभावाद्धर्माधर्मयोरहेत्वादे प्राचीनधर्माधर्मक्षयाद्-
दुःखसाधनशरीरादिनाश एव तत्र हेतुः अतएव तस्या-
नन्त्येनाभिव्यक्तिप्रवाहोऽप्यनन्त इति चेन्न शरीरं विना
तद्धेतुत्वस्य तस्य तद्धेतुत्वे मानाभावाच्च । न च मोक्षादि-
प्रवृत्तिरेव मानं दुःखहानार्थितया तदुपपत्तेः । न च
नित्ये सुखे मानमस्ति "नित्यं विज्ञानमानन्दम् ब्रह्म"
"आनन्दं ब्रह्मणोरूपं तच्च मोक्षे प्रतिष्ठितमित्यादि"
श्रुतिर्मानमिति चेन्न उपजननापायवतोर्ज्ञानसुखयो-
रहं जानाम्यहं सुखीति अभिन्नत्वेनानुभूयमानयो-
र्ब्रह्माभेदबोधने प्रत्यक्षबाधात् । अथ सुखस्य ब्रह्मा-
भेदबोधनादेवायाग्यतयाऽनित्यं सुखं विहाय वाक्यार्थ-
त्वेन नित्यसुखसिद्धिः सर्गवत् न तु नित्यसुखे सिद्धे
तदभेदबोधनं येनान्योन्याश्रयः, यद्वा नित्यं सुखं बोध-
यित्वा तदभिन्नं बोध्यते न च वाक्यभेदः वाक्यैक-
वाक्यत्वादिति चेन्न आत्ममनोऽनुभूयमानत्वेन तदभि-
न्नस्य नित्यसुखस्याप्यनुभवप्रसङ्गात् सुखमात्रस्य स्वगो-
चरसाक्षात्कारजनकत्वनियमात् तदनुभवे वात्मनोऽप्य-
नुभवो न स्यात् । अथात्माभिन्नं नित्यसुखमनुभूयत
एव सुखत्वं तु तत्र नानुभूयत इति चेन्न सुखानुभव-
सामग्र्या एव सुखत्वानुभावकत्वात् तस्मादानन्दं ब्रह्मेति
मत्वर्थीयाच्प्रत्ययान्तत्वेनानन्दं बोध्यते नाभेदः, अन्यथा
नपुंसकत्वानुपपत्तेः । एतेन ब्रह्माद्वैतसाक्षात्कारा-
दविद्यानिवृत्तौ विज्ञानसुखात्मकः केवल आत्मापवर्गे
वर्त्तत इति वेदान्तिमतमपास्तम् स्वप्रकाशसुखात्मकत्व-